

אתם נצבים היום - שוש אשיש בה'

מים ראשונים: פרשת נצבים לעולם תחול על פי לוח השנה לפני ראש השנה (שו"ע אורח חיים סימן תכח) ולעולם יקרא בה בהפטרה המסיימת את פרשיות הנחמה את פרק סא בישיעיהו "שוש אשיש בה" תגל נפשי באלהי", היא הנחמה השביעית והאחרונה.¹ מכאן ואילך, הולכים ובאים ימים נוראים ושנה חדשה. הקשר בין פרשת נצבים, הבאה לאחר התוכחה הקשה שבפרשת כי תבוא, ובין פרק זה מנבואת ישעיהו הוא לכאורה מקרי - לוח השנה וסדר קריאת פרשות התורה השואף אל הסיום בשמיני-עצרת שמחת תורה, גורם לכך. אך למרות שכל אחד בא מכיוון אחר, נוצר כאן שילוב משולש מעניין: פרשת השבוע, לוח השנה (סוף השנה ותחילת השנה החדשה) והפטרות הנחמה..

תנחומא (בובר) פרשת נצבים סימן ב

"אתם נצבים היום" - אמר חזקיה בנו של ר' חייא: למה נסמכה פרשה זו לפרשת קללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים בפרשה זו, חוץ מארבעים ותשע שנאמרו בתורת כהנים (פרשת בחוקותי), מיד הריקו פניהם, ואמרו מי יוכל לעמוד באילו. מיד קרא אותם משה, והיה מפייסן בדברים.²

פסיקתא דרב כהנא פרשה כב "שוש אשיש"

(משל) למטרונה שהלך בעלה ובנה וחתנה למדינת הים. אמרו לה: באו בניך, אמרה להם: ישמחו כלותי. - הרי חתניך - אמרה להם: ישמחו בנותי.³ כיון שאמרו לה: הרי בעליך, אמרה להם: הא חדו חדו שלמה.⁴ כך הנביאים אומרים לירושלים: "בניך מרחוק יבואו" (ישעיה ס ד), והיא אומרת להם: "ישמח הר ציון" (תהלים מח יב). - "בנותיך על צד תאמנה" (ישעיה ס ד), והיא אומרת להם: "תגלנה בנות יהודה" (תהלים שם מח). וכיון שהם אומרים לה: "הנה מלכך יבוא לך" (זכריה ט ט), היא אומרת להם: הא חדו חדו שלמה, "שוש אשיש בה" תגל נפשי באלהי" (ישעיה סא ו).⁵

פסיקתא דרב כהנא נספחים פרשה ו

"שוש אשיש בה" - מה ראה ישעיה שאמר: "בה" ולא אמר: "באלהים"? לפי שכל השמחות היתה צרה אחריהן, מפני שהן תלויות ע"י בשר ודם. לפיכך כתיב בשמחה שי"ן, כלומר שמחה.⁶ אבל שי"ן זה שמחה ואין אחריה צרה, לפי שהיא באה ע"י ה'. שבכל מקום שהוא אומר ה' - מדת רחמים הוא, שנאמר: "ה' ה' אל רחום וחנון" (שמות לד ו), אלהים - מדת הדין, שנאמר: "אלהים לא תקלל" (שמות כב כז).⁷

¹ בין אם היא מחוברת עם פרשת וילך ובין אם היא לעצמה.

² זה הקשר בין פרשת נצבים ופרשת כי תבוא שעברה והובאו הדברים גם ברש"י בתחילת הפרשה. אלא שספר דברים לא מסתיים כאן ובפרשת האזינו (שנקראת ברוב השנים בשבת שובה) שוב תוכחה קשה: "וירא ה' וינאץ מפעס בניו ובנתיו: ... כי דור תהפכת המה בנים לא אמן גם: ... אמרתי אפאיהם אשבייתה מאנוש זכרם וכו'". ואפילו בפרשתנו, לא עוברים שמונה פסוקים ושוב תוכחה: "שורש פורה ראש ולענה ... גפרית ומלח שריפה כל ארצה". ספר דברים שזור בדברי תוכחה - עידוד, תוכחה - נחמה וחוזר חלילה. ראה דברינו [תנוחת אוהב](#) בפרשת דברים, על משה שהוא בית אב לכל הנביאים שהוכיחו את ישראל, אבל אולי דווקא בגלל תוכחתו, הוא גם בית אב לכל נביאים המנחמים ובהם ישעיהו - המנחם הגדול. נתמקד כאמור בקשר המשולש בין פרשת השבוע, ההפטרה והקרבה לראש השנה.

³ מקבילה למדרש זה נמצאת בשיר השירים רבה פרשה א סימן ב, על הפסוק "נגילה ונשמחה בך". ושם הנוסח חריף יותר: "באו ואמרו לה: באו בניך, אמרה: מה איכפת לי, תשמחנה כלותי. כיון שבאו חתניה אמרו לה: באו חתניך, אמרה: מה איכפת לי תשמחנה בנותי".

⁴ הא חד חדו שלמה - שמחה זו היא שמחה שלימה.

⁵ חתימת המדרש היא בפסוק "שוש אשיש" מישיעיהו אותו הוא דורש (ובמקבילה בשיר השירים רבה הדרשה היא על הפסוק: "נגילה ונשמחה בך" משיר השירים), אבל הפסוק שגרם לשינוי ושכנע את המטרונה שהנה בעלה בא, הוא דווקא מספר זכריה. וכבר עמדנו על כך שלעתים קרובות מעדיפים המדרשים את נבואות הנחמה של נביאי בית שני על פני בית ראשון, אולי משום שהם קרובים אליהם יותר. ראה דברינו [בחנוכה על עדיפות נרות זכריה על פני נרות שלמה](#) (ונבואת זכריה על פני נבואת ישעיהו).

⁶ את השי"ן במילה "שמחה" אפשר להחליף משי"ן שמאלית לשי"ן ימנית ולפרק את המילה לשניים "ש-מחה" - אשר מכה. כך נראה לומר. ובאשר לשמחות שבאות אחריהם צרה, ראה ויקרא רבה כ ב פרשת אחרי מות: "ר' לוי פתח (תהלים עה) אמרתי להוללים אל תהולו ... אמר להם הקב"ה לרשעים: הצדיקים לא שמחו בעולמי ואתם מבקשין לשמוח? אדם הראשון לא שמח בעולמי ואתם מבקשים לשמוח בעולמי? ... אברהם לא שמח בעולמי ואתם מבקשים לשמוח? ... אלישבע בת עמינדב לא שמחה בעולם שראתה ה' כתרים ביום אחד יבמה מלך אחיה נשיא בעלה כהן גדול שני בניה ב' סגני כהונה פנחס בן בנה משוח מלחמה כיון שנכנסו בניה להקריב ונשרפו נהפכה שמחתה לאבל". ראה גם מדרשים על הפסוק בקהלת ב ב: "לשחוק אַמְרָתִי מְהוֹלֵל וְלִשְׂמֹחָהּ מֵהַ זֶה עֵשָׂה", וכן על הפסוק בהושע ט א: "אַל תִּשְׂמַח יִשְׂרָאֵל אֶל גִּיל קַעֲמִים". ובמדרש בראשית רבה מא על "ויהי משמש צרה ושמחה".

⁷ "היום הרת עולם" - "באחד בתשרי נברא העולם". גם בבריאת העולם היה שיתוף של מידת הרחמים עם מידת הדין: "כשברא הקב"ה את עולמו בראו במדת הדין שנאמר: בראשית ברא אלהים. ולא עמד עד ששיתף עמו מדת הרחמים, שנאמר: ביום עשות ה' אלהים

וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁשׂ ה' עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כֹּן יֵשִׁישׁ ה' עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וְנִסְחַתְּתֶם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֶתָּה בָּא שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: (דברים כח סג - פרשת השבוע שעבר, כי תבוא).⁸

שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בְּה' תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאַלְהֵי... וּמְשׁוֹשׁ חֶתָּן עַל פְּלֵה יֵשִׁישׁ עַלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ: (ישעיהו פרקים סא, סב, סג הפרט השבוע).⁹

עַל חוֹמַתֶיךָ יְרוּשָׁלַם הַפְּקָדוֹתַי שְׁמָרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תִּמְיֵד לֹא יִחָשׂוּ הַמְּזַכְרִים אֶת ה' אֶל דְּמֵי לְכֶם: (המשך ההפטרות שם, פרק סב פסוק ו).¹⁰

עֲבְרוּ עֲבְרוּ בְּשַׁעְרֵים פִּנּוּ דְרָךְ הָעַם סָלוּ סָלוּ הַמְּסָלָה סָקְלוּ מֵאַבְנֵי הָרִימוּ נֶס עַל הָעַמִּים: (שם סב י).¹¹

כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וַשְׁנֵת גְּאוּלֵי בָּאָה: (המשך ההפטרות שם, פרק סג פסוק ד).¹²

וְהוֹתִירְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדָמְתְךָ לְטָבָה כִּי יָשׁוּב ה' לְשׁוֹשׁ עַלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׁשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ: (דברים ל ט).¹³

פסיקתא דרב כהנא כב א

ארץ ושמים" (מדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - בראשית אות א). וכמאמר הפייטן: "כבודו איהל כהיום ברחמים מלך" (שחרית יום א' ראש השנה). כך גם בגאולת מצרים: "לא היתה מידת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים" (ויקרא רבה כג ב). כך גם בגאולה לעתיד לבוא. ראה שיר השירים רבה פרשה ב: "סוב דומה לך דודי לצבי - סוף שאני נהפך לכה ממידת הדין למידת הרחמים וממהר בגאולתכם". אבל הפסוק הנדרש במדרש זה ובקודם הוא: "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בְּה' תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאַלְהֵי", מתחיל בה' מידת הרחמים ומסיים באלוהים - מדת הדין. בגאולה לעתיד לבוא תגרו מדת הרמים את מדת הדין לששון - גם מידת הדין תשתתף בשמחה, לא רק מידת הרחמים. אולי גם זו העדיפות של השישה על השמחה. ויש מדרשים מפורשים יותר על כך שהגאולה לעתיד לבוא תהיה גם מצד הדין, אלא שנעלמו לפי שעה מעינינו והמאיר אותן יבורך. (ראה רד"ק על הפסוק).

⁸ פסוק זה, בפרט הקטע: "כן ישיש ה' עליכם להאביד אתכם" הוא אולי הקשה ביותר בכל פרשת התוכחה. הקב"ה לא רק מכה בעם ישראל אלא גם שמח בכך?! וכבר עמדו על כך חז"ל בגמרא במסכת מגילה י"ב. הייתכן? הרי הקב"ה אינו שמח אפילו במפלתם של רשעים! (שם גם אחד המקורות ל"מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה", ראה דברינו בשביעי של פסח). ותרצו בגמרא שם: "הוא אינו שש אבל משיש לאחרים". ראה רש"י על הפסוק בדברים כח סג.

⁹ בהפטרות השבת עונה ישעיהו למשה. לא רק בפסוק הפותח: "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בְּה' " שהוא כנגד "ישיש ה' עליכם להאביד אתכם", אלא גם למשל הפסוק: "נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו אם אתן את דגנך עוד מאכל לאויבך ואם ישתו בני נכר תירושך" שהוא כנגד: "פרי אדמתך וכל יגיעך יאכל עם אשר לא ידעת ... אשר לא ישאיר לך דגן תירוש ויצהר" ועוד. ראה הגמרא בסוף מסכת מכות דף כד ע"א: "אמר ר' יוסי בר חנינא: ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל, באו ארבעה נביאים וביטלו. משה אמר: וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב, בא עמוס וביטלה, שנאמר: חדל נא מי יקום יעקב וגו', ... משה אמר: ובגויים ההם לא תרגיע, בא ירמיה ואמר: הלך להרגיעו ישראל. משה אמר: פוקד עון אבות על בנים, בא יחזקאל וביטלה: הנפש החוטאת היא תמות. משה אמר: ואבדתם בגויים, בא ישעיהו ואמר: והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' ". ואנו מוסיפים כאן את הביטול החמישי: משה אמר: "כן ישיש ה' להאביד אתכם", בא ישעיהו וביטלה: "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בְּה' ... ומשׁוֹשׁ חֶתָּן עַל כֵּלָה יֵשִׁישׁ עַלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ".

¹⁰ נמשך בפסוקים נבחרים מההפטרות. כנגד "עד רדת חומותיך הגבוהות והבצורות" (דברים כח נב) שאמר משה, אומר ישעיהו: "על חומותיך הפקדתי שומרים". כך שמעתי מפי עמוס חכם ז"ל. ואפשר להוסיף עוד כהנה וכהנה.

¹¹ כפל המילים "סולו סולו" הוא מטבע לשון ייחודית לישעיהו, ראה גם ישעיהו נז יד: "וְאָמַר סָלוּ סָלוּ פִּנּוּ דְרָךְ הָרִימוּ מְכָשׁוֹל מִדְרָךְ עִמִּי" - הוא הפסוק הפותח את הפטרת קריאת התורה בשחרים ביום כיפור. לכן מתאימה הדרשה במדבר רבה טו טז על יצר הרע שמונע את התשובה: "אמר ישראל לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אתה יודע כוחו של יצר הרע שהוא קשה. אמר להם הקב"ה: סיקלו אותן קמעה בעוה"ז ואני מעבירן מכח לעתיד, סולו סולו המסלה סקלו מאבן הרימו, וכן הוא אומר: ואמר סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי". אך באיכה רבה א כג הקישור הוא לא לימים הנוראים שלפנינו, כי אם לתשעה באב ולהפטרות השבת שביעית לנחמה: "אזכרה נגינתי - ירמיה אמר: סילה כל אבירי, ישעיה אמר: "סולו סולו המסילה סקלו מאבן". ומדרש תהלים קיד מוסיף את השמחה הצפויה לנו בחג הסוכות הקרוב הוא זמן שמחתנו: "בצאת ישראל ממצרים - זהו שאמר הכתוב: שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות (תהלים סח ה) - אמרו לפניו שירים וזמרים. מהו סולו? ר' יהודה אמר: קילסו. ר' נחמיה אמר: שפרו לפניו דרכיכם, כענין שנאמר: סולו סולו המסילה". אולי מקילוס זה של "סולו" באה המילה "סלה" בסוף מזמורים וברכות.

¹² גם פה מציע עמוס חכם שהביטוי "שנת גאולתי" הוא מקור לאיחולים לשנת גאולה (ראה פירושו בדעת מקרא לפרק זה). אבל יש לשים לב גם לחלק הראשון של הפסוק "כי יום נקם בלבי" אשר מתחבר לפסוקים אחרים בהפטרות: "מי זה בא חמוץ בגדים מבצרה ... מדוע אדום ללבושך ובגדיך כדורך בגת. פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ... כי יום נקם בלבי ושנת גאולתי באה". וזה כבר עניין אחר של דיון בגאולה לעתיד לבוא, הן נושא חישובי הקץ (סנהדרין צט ע"א, פסיקתא רבתי א ועוד רבים) והן נושא הנקמה בגויים. ומקצת מעניינים אלה גם נכנסו לפיוטים של תפילות ראש השנה. ראה בפרט הפיוט "מלך אזור רגבורה" המיוחס לקליר, לשחרית יום א. וזה כבר נושא רחב מיני ים שמבקש דיון נפרד. על"פ הקישור ללוח השנה, שזה מענייננו, יכול להיות לא רק לפיוטי ראש השנה ולאחולי שנת גאולה כאמור, אלא גם לפרשת האזינו העוקבת, בעיקר לפסוקים המסיימים את השירה שם.

¹³ חזרנו לשׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ. הנה נמצא ביטוי זה לא רק בהפטרות כי אם בפרשה עצמה! משה לא מחכה לישעיהו. הפסוק בפרשתנו הוא התשובה לפסוק הקשה לעיל של פרשת התוכחה: "כן ישיש ה' להאביד אתכם", הוא התיקון המתבקש לתוכחה הקשה של פרשת כי תבוא. נכון שגם בתחילת פרשת נצבים יש תוכחה, כפי שהערנו בתחילת דברינו. יש כאן משולש של 'הששה' בפרשת כי תבוא, בפרשת נצבים ובהפטרות. נחזור לשׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ של ישעיהו.

והרי הדברים קל וחומר: ומה אם בשר ודם שבאת לו שמחה שמח ומשמח את הכל, כשיבוא הקב"ה לשמח את ירושלים, על אחת כמה וכמה: "שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי" (ישעיה סא י).¹⁴

פסיקתא דרב כהנא נספחים פרשה ו

מהו "שוש אשיש בה'?" - אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: הואיל ושמחת אותנו, ישמחו הכל עמי. ולא אני כאחרים ששמחו ולא שימחו הכל עמהן. אמר לה הקב"ה: הרי את פְּשָׁרָה אמך, ששמחה היא ושמחו הכל עמה. שנאמר: "ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהים, כל השומע יצחק ליי" (בראשית כא ו). אמר רשב"ג: כל מי שנתאבל על ירושלים בחורבנה, עתידין לשמוח עמה בבניינה. הקב"ה נתאבל עליה, שנאמר: "כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לה' אלהים צבאות בגיא חזיון" (ישעיה כב ה), ועתיד לשמוח עמה, שנאמר: "ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך".¹⁵

דברים פרשת נצבים פרק ל פסוק א - ו

והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הנבואה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה: ונשבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך: ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מפל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה: אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך: והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטבך והרבה מאבתך: ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך:¹⁶

שבת שלום, שנה טובה

ושנהיה כולנו נצבים כאן גם לשנה הבאה

מחלקי המים

¹⁴ איפה רואים מהפסוק שהקב"ה עתיד לשמח את הכל?

¹⁵ לקראת סיום הדף, בחרנו בשני מדרשים המדגישים את הגאולה אשר באה לא מתוך נקמה (כעס כלפי חוץ), אלא מתוך האבל על החורבן (הכרה כלפי פנים). וגם הרעיון שכפל הלשון "שוש אשיש" אומר שהשמחה והששון אינם רק לעם ישראל, אלא לאנושות כולה. זאת, בשל ההשוואה עם אברהם ושרה. גם בפיוטי ראש השנה הבעל"ט הדגש איננו על פיוטי נקם וכעס (הגם שיש בהחלט גם כאלה שנוספו בצוק העתים), אלא פיוטי תקווה, אחרון ורעות לעולם כולו: "מלוך על כל העולם בכבודך ... וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה". ובאשר לקץ הגאולה, כבר אמר המדרש: "בקש שלמה לעמוד על הקץ, כמה דאת אמר "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ". וכל הענין, "כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה". ר' שמואל מתני בשם ר' יהודה: אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה באה, אל תאמין בו, לפי שכתוב כי יום נקם בלבי, ליבא לפומא לא גלי, פומא למאן גלי?" (מדרש תהלים מזמור ט).

¹⁶ פתחנו בפרשה שיש בה לצד "אתם נצבים" גם דברים קשים עד שיש שרואים בה המשך לתוכחת פרשת כי תבוא. ראה דברינו [אתם נצבים היום כולכם](#) בפרשה זו. בהמשך הדף התמקדנו בפסוקי הפטרה, ב"שוש אשיש בה' תגל נפשי באלוהי כנחמה ותקווה. נחזור ונזכור שבסופה של פרשת נצבים מצויה הפרשה המופלאה של שיבה ותשובה ממנה נלקחו פסוקים לתפילה לשלום המדינה. ראה דברינו [מתשובה לשיבה](#) בפרשה זו. אולי קדם משה לכל הנביאים גם בנחמה?